

<https://coth.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Comparative Theology

E-ISSN: 2322-3421

Document Type: Research Paper

Vol. 13, Issue 1, No.27, Spring & Summer 2022. pp 13-16

Receive: 18/07/2021

Accepted: 13/03/2022

The Relationship between Evil and the Kingdom in *the Qur'an* and *the Testaments*

Soheila Bojari Talkhoncheh

Ph. D. Student of Quran and Hadith, Department of Quranic Sciences and Hadith, Faculty of Theology and Ahl-al-Bayt (Prophet's Descendants) Studies, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

soheilabojari541@gmail.com

Azam Parcham*

Associate Professor, Department of Quranic Sciences and Hadith, Faculty of Theology and Ahl-al-Bayt (Prophet's Descendants) Studies, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

azamparcham@gmail.com

Hamed Nazarpour

Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Faculty of Theology and Ahl-al-Bayt (Prophet's Descendants) Studies, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

h.nazarpour@ltr.ui.ac.ir

Extended Abstract

The divine religions believe that the cosmos of the 'Malakut' is the truth and the interior of the cosmos of the 'Molk', and the evil in the 'Molk' cosmos is not unrelated to the 'Malakut' cosmos. Hence, there are challenges about the cause of the presence of evil in the 'Malakut cosmos' and its quality. The first challenge is the contradiction of evil with the Lordship of God in the 'Malakut cosmos' and with the position of knowledge and science of God. The second challenge is Angels as a group of heavenly creatures who are involved in guiding man. What do they have about the evil and what effects do they have on human salvation and perfection? This research intends to study the origin of evil in the 'Malakut cosmos' and its consequences based on the sources of *the Qur'an*, authentic interpretations and narrations, and the sources of *the Old and New Testaments* and their interpretations, and to examine the commonalities and differences in the origin of

*Corresponding author

Bojari Talkhoncheh, S., Parcham, A., Nazarpour, H. (2022). The Relationship between Evil and the Kingdom in the Qur'an and the Testaments. *Comparative Theology*, 13(27), 61-70.

2322-3421 / © 2022

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/coth.2022.129635.1615>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20089651.1401.13.27.1.6>

evil.

The results of this research showed that evil in *the Qur'an* has no way to the region of the Throne and the position of divine knowledge and angels; rather, it is only in the lower stage of the 'Malakut cosmos' along with the presence of jinns. Their chief; the devil, has only the power to tempt man; but in *the Old and New Testaments*, wickedness occurs at the level of angels because of deliberate rebellion against the Lord. So, the part of the Malakut where the angels are present is mixed with evil, which is not fit with the divine Lordship and the position of the knowledge of God. However, numerous studies have been written about the Throne and Evil so far. Among them, we can mention the article 'a comparison of Adam's generation to Noah and the evil of man in the journey of Genesis' (Homaei, 2005) and 'a comparative study of the Throne in Jewish and Islamic mysticism' (Miralaei et al., 2013). However, in none of these works has the 'Malakut cosmos' been considered educationally and they have not studied evil in the 'Malakut cosmos' and its effects on the 'Molk'.

According to *the Qur'an*, evil cannot reach the highest level of the 'Malakut' and the level of angels; because the Divine Throne is the place of absolute Lordship and the place of knowledge of God. Divine saints and angels are the executors of God's plans in the universe. Prophets and Imams, as a group of bearers of the Divine Throne, are aware of all events with their dominion over the 'Malakut', and with the knowledge of the presence of science (Hozuri) (A'raf: 54) and the guardianship that they have in the population of divine servants, they are in charge of guiding the people. They take evolutionary possession of the universe. And with the guardianship of the divine servants in the population, they are in charge of guiding the people and intervening in the evolution of the universe. They also have the characteristic of infallibility due to the mission of guiding creatures. Hence, the nature of divine knowledge and infallibility are not commensurate with evil. It is worth mentioning that another group of unseen beings, who intend to obtain unseen news from the Throne 'Malakut', are jinns. According to narrative sources, Satan was expelled from the 'Malakut' after the birth of the Prophet (PBUH). Therefore, he will never be able to enter the kingdom. According to his promise, "I swear by your honor that I will deceive them all" (Al-Hijr: 39) with the temptation of human beings and through his demonic powers, he commits evil in the universe.

Therefore, the field of evil is the material world (the lower realm) and the creation of evil by the infidel jinns is done under the rule of Satan, and the divine world as the throne (Molk) of God is free from evil. In fact, *the Qur'an* attributes evil to demons from the jinn, who are not among the agents of existence and are mere beings who intend to enter the 'Malakut' and access the unseen news. But God by the heavenly guards (al-Safat: 10) prevents them from penetrating the Malakut of heaven and the world of the Throne.

Considering that in *the Old Testament*, the Throne ('Arsh) means government and kingdom, domination, and authority, and in *the Old and New Testaments*, the 'Malakut' is used in the sense of government; hence, the throne ('Arsh) and the 'Malakut' can be placed next to each other.

The terms 'Malakut' of God and 'Malakut' of heaven are widely used in *the New Testament* (14 times in the Gospel of Mark, 39 times in the Gospel of Luke, and 32 times in the Gospel of Matthew). One of the concepts that is closely related to the Malakut is the Throne (A'rsh), which from the perspective of *the Old and New Testaments* is the center of the issuance of divine commands (1 King, 8:30; Daniel, 2:28; Matthew, 5:45). *The New Testament* speaks on the one hand of the Throne of God, the Throne of the Lamb and the Throne of God's Companions, and on the other hand, refers to the Throne of God's enemies and opponents, that is, the devil and the beast. In fact, from the point of view of *the Old and New Testaments*, the Divine Throne is the place where the affairs of the universe rule there, and the lamb, the conquerors, the 24 spiritual leaders and the

judges are the executors of the Lord's plans. On the other hand, Satan, among the divine opponents, with his subordinates, in opposition to the divine throne, makes the universe the center of his evil deeds and claims kingship and sovereignty. Eventually, at the end of history, his wicked rule will be broken by Christ.

The Old and New Testaments believe that due to the presence of evil angels led by Satan in the Malakut and deliberate rebellion against God, with the motive of seeking supremacy over him and taking the place of God, there is also evil in the supreme Malakut. In fact, in the Divine Throne where the Lamb and 24 spiritual leaders and judges are present, because of their infallibility, no evil will occur on their part in the Malakut (throne). Rather, due to the presence of evil angels in the Malakut, evil has occurred in the supreme Malakut by this group of angels because of their deliberate rebellion against God, and from there, it has spread to the realm of the kingdom. In other words, *the Old and New Testaments* believe that the origin of the evils in the world is the Throne (Malakut). Due to the presence of evil angels in the Malakut and as a result of their sin and fall, evil has found its way to it.

Keywords: *The Quran*, Covenants, Kingdom, Evil, Throne.

References

- Al-Masiri, A. W. (2004). *Encyclopedia of Judaism and Zionism*. Tehran: Secretariat of the International Conference in Support of the Palestinian Intifada.
- Anterman, A. (2006). *Jewish beliefs and mirrors*. Translated by Reza Farzin. Qom: Center for the Study and Research of Religions and Beliefs.
- Fikri, A. (1992). *Tafsir al-Kitab al-Muqaddas*. (n.p).
- Gallusz, L. (2011). *The throne motif in the of revelation*. PhD Thesis. Budapest University. Hungary.
- Hamedani, F. (Ed.) (2001). *Translation of the Bible: The old and new testaments*. Tehran: Asatir Publication.
- Hawks, J. (1998). *Bible dictionary*. Tehran: Asatir Publication.
- Homaei, A. (2005). A comparison of Adam's generation to Noah and the evil of man in the journey of Genesis. *Journal of Religious Studies*, 12, 101-112.
- Khajavi, M. (Ed.) (2001). *Sadr Al-Din Shirazi's Asrar Al-Ayat*. Tehran: Islamic Association of Iranian Wisdom and Philosophy.
- Kohan, R. O. (2003). *A treasure of the Talmud*. Translated by Amir Fereydoun Gorgani. (n.p).
- Ladd, G. E. (1959). *Kingdom of God*. Michigan: Eerdmans Publishing Company.
- Meshkini, A. (2003). *Writer of numerical sermons*. Qom: Al-Hadi.
- McGrath, A. (2006). *An introduction to Christian theology*. Translated by Isa Dibaj. Tehran: Roshan Publication.
- Miralaee, F., Mahmoudian, H., & Afrasiab Pour, A. A. (2013). A comparative study of the Throne in Jewish and Islamic mysticism. *Journal of Islamic Mysticism (Religions and Mysticism)*, 10(37).
- Najib, A. (1991). *Al-lahouti al-kitabi dictionary*. Translated by Niafeh Al-Matran. Second Edition. Beirut: Dar Al-Mashreq.
- Navigatori, A., & Gurami, S. (2015). *Origin and mission of Satan*. Georgia: Dani Publishing.
- Qusair Ameli, A. (Ed.) (n.d). *Tusi's Al-tibyan fi tafsir al-Quran*. Beirut: Dar Al-Ihyaa Al-Tarath Al-Arabi.
- Rabbinowitz, L. L. (2007). *Satan, Encyclopedia Judaica*. Second Edition. USA: Thomson Glle.
- Raphael, S. (2009). *Jewish views of the afterlife*. New York: Roman & Little field publishing.

- Tabarsi, F. H. (1994). *Al-bayyan complex in the interpretation of the Qur'an*. Tehran: Nasser Khosrow Publication.
- Tabatabai, M. H. (1996). *Al-mizan fi tafsir al-Quran*. Translated by Seyyed Mohammad Baqir Mousavi Hamedani. Qom: Islamic Publications Office of Qom Teachers Association.
The Holy Quran.
- Yarbro Collins, A. (1979). *Apocalypse (New Testament Message)*. Dublin: Veritas Publications.

الهیات تطبیقی

نوع مقاله: پژوهشی

سال سیزدهم، شماره بیست و هفتم، بهار و تابستان ۱۴۰۱

ص ۶۱-۷۰

تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۴/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۲

نسبت شرارت با ملکوت در قرآن و عهدین

سهیلا بوجاری طالخونچه، دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اهل بیت (ع).

دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران soheilabojari541@gmail.com

اعظم پرچم*، دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشکده الهیات و معارف اهل بیت (ع)، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

azamparcham@gmail.com

حامد نظریپور، استادیار گروه معارف اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اهل بیت (ع)، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

hamednazarpoor@gmail.com

چکیده

از دیدگاه ادیان الهی، عالم ملکوت حقیقت و باطن عالم ملک است و شرارت موجود در عالم ملک، جدای از عالم ملکوت نیست؛ از این رو، در علت و چرایی حضور شرارت در عالم ملکوت و کیفیت آن چالش‌هایی وجود دارد؛ چالش اول: تناقض شرارت با ربوبیت پروردگار بر عالم ملکوت و با مقام علم خداوند. چالش دوم: فرشتگان به‌عنوان دسته‌ای از حاملان عرش که در هدایت انسان نقش دارند؛ چه رابطه‌ای با شرارت دارند و بر رستگاری و کمال انسان چه تأثیرهایی می‌گذارند. این پژوهش در صدد است تا براساس منابع قرآن، تفاسیر و روایات معتبر و منابع عهدین و تفاسیر آن، به‌خاستگاه شرارت در عالم ملکوت و پیامدهای ناشی از آن بپردازد و در این راستا، اشتراک و اختلاف‌های موجود را بررسی کند. از رهیافت‌های این پژوهش عبارت‌اند از: شرارت در قرآن به منطقه عرش و مقام علم الهی و حاملان عرش راه ندارد؛ بلکه فقط در مرحله ملکوت اسفل و با حضور جنیان است. ابلیس، رئیس آنها فقط قدرت و سوسه آدم را دارد؛ اما در عهدین، شرارت در سطح فرشتگان و به سبب عصیان عمدی علیه پروردگار رخ می‌دهد؛ از این رو، بخشی از ملکوت که محل حضور فرشتگان است با شرارت آمیخته شده است که با ربوبیت الهی و مقام علم پروردگار تناسب ندارد.

واژه‌های کلیدی

قرآن، عهدین، ملکوت، شر، عرش

*مسئول مکاتبات

بوجاری طالخونچه، سهیلا، پرچم، اعظم، نظریپور، حامد. (۱۴۰۱). نسبت شرارت با ملکوت در قرآن و عهدین. *الهیات تطبیقی*، ۱۳ (۲۷)، ۶۱-۷۰.

2322-3421 / © 2022

This is an open access article under the BY-NC-ND/4.0/ License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

<http://dx.doi.org/10.22108/coth.2022.129635.1615>

<https://dori.net/dor/20.1001.1.20089651.1401.13.27.1.6>

۱. مقدمه

تطبیقی عرش در عرفان یهودی و اسلامی» (۱۳۹۲)؛ اما با وجود این، در هیچ یک از این آثار، به عالم ملکوت از حیث تربیتی توجه نشده و متعرض بحث شرارت در عالم ملکوت و آثار آن بر عالم ملک نشده‌اند. این نوشتار از نوع تحقیقات کیفی است و با روش توصیفی تحلیلی انجام شده است. در این پژوهش، با نگاهی جدید به مسئله ملکوت، ضمن بررسی موضوع شرارت در عالم ملکوت و تأثیر آن بر عالم ملک، سرچشمه شرارت و نوع شرارت در عالم ملکوت و پیامدهای ناشی از آن در عالم ملک بررسی و تبیین شده‌اند.

۲. ملکوت در قرآن

براساس تعالیم اسلامی، ملکوت مراتب مختلفی دارد که مرتبه اعلای آن با عنوان عرش، جایگاه تدبیر پروردگاری است؛ چنانکه قرآن کریم در آیات متعددی از خداوند به «رَبُّ الْعَرْشِ» یاد می‌کند (توبه: ۱۲۹؛ مؤمنون: ۸۶ و ۱۱۶؛ نمل: ۲۶؛ انبیاء: ۲۲؛ زخرف: ۸۲). «رب» به معنای مالکی است که امر مملوک خود را تدبیر می‌کند؛ پس معنای مالک در کلمه «رب» وجود دارد و مالکیت خدای تعالی نسبت به عالم، باطل‌شدنی نیست. ملک حقیقی، جدای از تدبیر تصور شدنی نیست؛ به‌طور مثال، ممکن نیست کره زمین با همه موجودات زنده و غیر زنده‌اش، در هستی خود محتاج به خدا باشد؛ ولی در آثار هستی، مستقل و بی‌نیاز از او باشد. وقتی خدا مالک هستی است، هستی کره زمین و حیات روی آن و تمامی آثار حیات، از او است؛ در نتیجه، تدبیر امر زمین و موجودات آن و همه عالم از او خواهد بود. پس او ربّ تمامی ماسوای خویش است؛ چون کلمه «رب» به معنای مالک مدبّر است (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۱: ۲۱-۲۲). خداوند در مرتبه دیگر ملکوت، اداره هستی را به کارگزاران دیگری واگذار می‌کند که با نام «حاملان عرش» از ایشان یاد می‌کند: «الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ» (غافر: ۷). به تصریح مفسران، حاملان عرش

رسیدن به رستگاری و رهایی از رنج و مرارت‌ها، همواره مطلوب آدمی بوده است. بر همین اساس، تمامی ادیان آسمانی و غیر آسمانی، رهروان خود را به رستگاری ابدی بشارت داده‌اند. رستگاری انسان، همواره با دشواری‌های بی‌شماری روبه‌رو بوده است که برطرف کردن آنها مستلزم معرفت به سرچشمه آنهاست؛ از این رو، یکی از دغدغه‌های آدمی، شناخت منشأ شرارت‌های موجود در هستی است. ادیان ابراهیمی که داعیه تضمین سعادت بشر را دارند، عالم ملک را تجلی عالم ملکوت دانسته‌اند؛ بنابراین، راه‌یابی شرارت به عالم ملکوت بر عالم ملک نیز پیامدهای بی‌شماری خواهد گذاشت؛ از جمله اینکه انسان در سیر خود به سوی کمال، با دشواری‌هایی مواجه خواهد شد. همچنین، انسان برای دستیابی به سعادت، نیازمند تربیت است و اشراف او بر عالم ملکوت، در این باره امری ضروری خواهد بود تا از این طریق بتواند منشأ شرارت‌های موجود را در هستی دریابد. در این راستا پرسش‌های چالش‌برانگیزی برای بشر مطرح می‌شود؛ از جمله اینکه شرارت‌های موجود در هستی در کدام یک از عوالم هستی وجود دارد و چه کسانی این شرارت‌ها را به وجود می‌آورند. آیا وجود این شرارت‌ها در جهان هستی، با ربوبیت مطلق پروردگار سازگاری دارد.

شایان ذکر است شرور موجود در هستی، به دو صورت شرّ طبیعی (سیل، زلزله، امراض مرگبار و ...) و شرّ اخلاقی (ظلم، کشتار مردمان بی‌گناه، تکبر و ...) نمایان است و دیدگاه‌های متفاوتی از سوی متکلمان در این باره، مطرح و غالباً به دید فلسفی، به آن نگریسته شده است که از این بین، منظور از شرّ در این نوشتار، آن دسته شروری هستند که سدّ راه سعادت انسان‌اند و به جنبه‌های تربیت انسان مربوط می‌شوند.

تا کنون پژوهش‌های متعددی در باره عرش و شرّ نگاشته شده است؛ از جمله مقاله «مقایسه نسل آدم تا نوح و شرارت انسان در سفر پیدایش» (۱۳۸۴) و «بررسی

هرگز سرپیچی نمی‌کنند «وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ» (انبیاء: ۲۷) و در پیشگاه الهی به دلیل درک اقتدار، شکوه و جلال وی، پیوسته از هیبت او در هراس هستند «وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ» (انبیاء: ۲۸)؛ «وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ» (نحل: ۴۹).
 مرتبه‌های اعلای ملکوت به دلیل آنکه مقام اجمال و باطن غیب است، عرش نامیده می‌شود (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۸: ۲۰۵). واژه عرش و مشتقات آن ۳۳ بار در قرآن به معانی مختلف به کار رفته است؛ که عبارت‌اند از: تخت پادشاهی (نمل: ۲۳ و ۲۸)، سقف‌خانه‌ها (بقره: ۲۵۹)، داربست درخت تاک (کهف: ۴۲)، مرکز تدابیر نظام هستی (یونس: ۳). درباره معنای اصطلاحی عرش نیز گفته شده است: مقامی است موجود که حقیقتی از حقایق خارجی است و جمیع سررخ‌های حوادث و امور در آن متراکم است (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۸: ۱۵۸)؛ از این رو، عرش مرکزی است که تدابیر عمومی هستی از آن سرچشمه گرفته و محل صدور اوامر تکوینی پروردگار است (طوسی، بی تا، ج ۵: ۴۵۱). درحقیقت، در عالم کون، با همه اختلافی که در مراحل آن است، مرحله‌ای وجود دارد که زمام جمیع حوادث و اسباب، که علت وجود آن حوادث هستند و ترتیب و ردیف‌کردن سلسله علل و اسباب منتهی به آنجا است که نام آن مرحله، مقام «عرش» است (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۸: ۱۸۷). درحقیقت عالم عرش مرتبه‌های اعلای عالم ملکوت و جایگاه ربوبیت پروردگار است که تدابیر الهی از آنجا به هستی سرازیر می‌شود و انسان‌های وارسته‌ای چون انبیاء و اولیای الهی از امکان راه‌یابی بدان برخوردار می‌شوند.

۴. نسبت شرارت با ملکوت در قرآن

از دیدگاه قرآن، شرارت نمی‌تواند در مرتبه‌های اعلای ملکوت و مرتبه حاملان عرش راه یابد؛ زیرا عرش الهی، محل ربوبیت مطلق و مقام علم پروردگار است. اولیای الهی و فرشتگان، مجریان تدابیر پروردگار در جهان هستی هستند. پیامبران و امامان به‌عنوان گروهی از حاملان عرش

الهی، پیامبران و فرشتگان هستند (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۷: ۳۰۸؛ طبرسی، ۱۳۷۲، ج ۸: ۸۰۲)؛ پیامبران به‌عنوان حاملان عرش، به‌واسطه اتصال به عالم ملکوت، عهده‌دار هدایت انسان‌ها هستند؛ از این رو، قرآن کریم ویژگی عصمت را شاخصه مقام نبوت می‌شمارد (همان: ۴۵-۴۷ و ۸۲-۸۳؛ یوسف: ۲۴؛ آل عمران: ۵۵ و ۱۷۹؛ احزاب: ۳۳؛ حج: ۷۵؛ انعام: ۸۷)؛ زیرا کسی که مبرای از خطا نباشد، نمی‌تواند هادی به سوی حق باشد.

عرش الهی مرکز جمیع تدابیر الهی و مقام علم پروردگار است و انبیاء و اولیای الهی با علم حضوری خود و با ولایتی که در نفوس مردم دارند، بخشی از تدابیر الهی یعنی هدایت انسان‌ها را بر عهده دارند (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۸: ۱۸۷)؛ بنابراین، پیامبران با صبغه ملکوتی خود، به هدایت انسان‌ها می‌پردازند. افزون بر مقام نبوت، مقام امامت نیز با ملکوت مرتبط است؛ زیرا آیات قرآن پس از بیان مقام امامت، متعرض به هدایتی می‌شود که مقید به امر است. این طرز بیان قرآن حاکی از آن است که امام با امر الهی به هدایت می‌پردازد (طباطبایی، ۱۴۱۷ق، ج ۷: ۱۷۱-۱۷۲).

گروه دیگری از حاملان عرش، فرشتگان هستند؛ ملائکه، کارگزاران اوامر الهی در هستی هستند و جایگاهشان پیرامون عرش الهی است: «وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ» (زمر: ۵۷). براساس آیات قرآن کریم، ملائکه حامل عرش، رسولان عاقل و با شعور (فاطر: ۲-۱) و بندگان شایسته و گرامی هستند (انبیاء: ۲۶) که وظایفشان را دقیق انجام می‌دهند و هرگز دچار لغزش، خطا و نسیان نمی‌شوند (انبیاء: ۲۷)؛ همواره تسبیح‌گوی پروردگار خویش (شوری: ۵) و در حالت اطاعت محض، مجریان تدابیر پروردگار در نظام هستی هستند؛ اراده آنها مستقل از اراده الهی نیست. به سبب احاطه علمی که خداوند نسبت به ایشان دارد «يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ» (انبیاء: ۲۸)، هرگز در سخن گفتن بر خدا پیشی نمی‌گیرند «لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ» (انبیاء: ۲۷) و از فرمان او،

الهی، با اشراف بر عالم ملکوت از جمیع حوادث آگاهی دارند و با برخورداری از علم حضوری (اعراف: ۵۴) و ولایتی که در نفوس بندگان الهی دارند، امر هدایت خلق را بر عهده دارند و به تصرف تکوینی در جهان هستی می‌پردازند. این دسته از حاملان عرش الهی، ضمن اینکه منور به علم حضوری‌اند، به دلیل رسالت هدایت مخلوقات، از شاخصه عصمت نیز برخوردارند؛ از این رو، شاخصه علم الهی و مقام عصمت با شرارت تناسب ندارد. خداوند درباره فرشتگان مجریان فرامین الهی می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَمُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخْلِفُوهُمْ وَأَلَّا تَحْلُزُوا وَأَلَّا تَبْشُرُوا بِالْحِزْبِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ» (فصلت: ۳۰). اساساً فرشته نمی‌تواند شیریر باشد و قطعاً باید از عصمت برخوردار باشد؛ زیرا در این صورت فرشته نمی‌تواند مدعی این سخن باشد: «أَلَّا تَخْلِفُوهُمْ وَأَلَّا تَحْلُزُوا»؛ و شرارت فرشته، با دعوت به آرامش و بشارت به بهشت، سازگاری ندارد.

بنابراین، حاملان عرش الهی، در سیطره خداوند و تابع اوامر او هستند و به دلیل برخورداری از ویژگی عصمت، هیچ‌گونه خطا و شرارتی از ایشان سر نمی‌زند؛ زیرا در غیر این صورت، هدف از افاضه فیض وجود، توسط موجودات ملکوتی به عوالم مادون تحقق نمی‌پذیرد و این با حکمت خداوند تناسب نخواهد داشت (ملا صدرا، ۱۹۸۱م، ج ۶: ۳۹۶-۳۹۵).

شایان ذکر است جنیان دسته دیگری از موجودات غیبی‌اند که قصد دستیابی به اخبار غیبی را از عالم عرش دارند. ایشان در زمره کارگزاران الهی در نظام خلقت نیستند؛ اما با برخورداری از اراده و اختیار، همچون انسان‌ها مکلف‌اند (صافات: ۱۵۸) و در دو گروه مؤمن و کافر تقسیم‌بندی می‌شوند (جن: ۱۱). جنیان کافر با نفوذ به مرتبه‌ای از آسمان، قصد راه‌یابی به عالم فرشتگان را دارند تا از این طریق، خبرهای مربوط به اهل زمین را از جانب فرشتگان کسب کنند؛ اما فرشتگان به سان نگهبانانی در آسمان مستقرند و با پرتاب شهاب‌های آسمانی، از نفوذ

شیاطین به عالم فرشتگان و دسترسی ایشان به بخشی از آسمان و برخی از اخبار غیبی جلوگیری می‌کنند (صافات: ۱۰-۱) و آنها را نبود می‌سازند (صافات: ۱۰؛ جن: ۹-۸). قرآن کریم شیطان را یکی از جنیان کافر یاد می‌کند (اعراف: ۲۲). مطابق قرآن و روایات معصومین (ع)، «ابلیس» از جنیان بود که در اثر عبادات فراوان، به مقام فرشتگان تقرب یافته بود؛ تا جایی که فرشتگان گمان می‌کردند که از آنهاست؛ ولی خداوند آگاه بود که ابلیس، از فرشتگان نیست؛ با این حال، به علت نافرمانی از خدا و سجده‌نکردن بر آدم (ع) (بقره: ۳۴؛ اعراف: ۱۱؛ اسراء: ۶۱؛ کهف: ۵۰؛ طه: ۱۱۶) از درگاه الهی، رانده و دشمن قسم‌خورده بنی‌آدم شد (حجر: ۳۹؛ ص: ۸۲؛ یوسف: ۵؛ اسراء: ۵۳؛ فاطر: ۶؛ یس: ۶۰).

براساس منابع روایی، ابلیس پس از تولد پیامبر (ص)، از ملکوت آسمان اخراج شد؛ بنابراین، هرگز نمی‌تواند به ملکوت راه یابد و او طبق وعده‌اش «فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ» (حجر: ۳۹؛ ص: ۸۲) با وسوسه آدمیان و به واسطه قوای اهریمنی خویش به شرارت در عالم هستی می‌پردازد (مشکینی، ۱۴۲۴ق: ۳۰۶).

مطالب فوق حاکی از آن است که میدان بروز شرور، جهان مادی و به عبارت دیگر، ملکوت اسفل بوده و ایجاد شرارت جنیان کافر، به ریاست ابلیس صورت گرفته و عالم ربوبی به‌عنوان ملک طلق پروردگار منزّه از شرارت است. درحقیقت قرآن، شرارت را به شیاطینی از جن نسبت می‌دهد که در زمره کارگزاران هستی نیستند و صرفاً موجوداتی هستند که قصد راه‌یابی به عالم ملکوت و دستیابی به اخبار غیبی را دارند؛ ولی خداوند توسط پاسبانان آسمانی «شهاب‌آب ثاقب» (صافات: ۱۰) از نفوذ ایشان به ملکوت آسمان و عالم عرش ممانعت می‌کند.

درحقیقت ابلیس بر ملکوت اسفل و عالم دنیا تسلط دارد و سلطه او تنها از نوع وسوسه و فریب انسان‌هاست و این انسان‌ها هستند که دعوت او را می‌پذیرند و به وسوسه‌های او جامه عمل می‌پوشانند. به عبارت دیگر،

رستگاری و نجات در پرتو ملکوت تحقق خواهد یافت.

۴-۱. عهد قدیم: مفهوم ملکوت خدا در اسفار پنج‌گانه تورات مشهود نیست؛ بلکه بیشتر در بخش نبییم (کتب انبیا) طرح این موضوع وجود دارد. مضمون تعبیر به‌کاررفته در این بخش، ناظر بر آن است که پادشاهی آسمانی خداوند (یهوه) هم‌اکنون در این جهان برپاست (مزمیر، ۴۷: ۸) یا در جهان آینده بر پا خواهد شد (زکریا، ۱۴: ۹؛ مزمیر، ۲۴: ۷-۱۰). علت اصلی اینکه مفهوم ملکوت خدا در تورات یافت نمی‌شود، شاید این باشد که طرح اندیشه مسیحایی و دیدگاه منجی‌گرایانه در یهودیت، به وقوع سه رخداد مهم در تاریخ یهودیت باز می‌گردد که با وقوع هر یک از آنها دوره جدیدی در پیشگویی‌های منجی‌گرایانه انبیاء گشوده شد و بحث از ملکوت و تشکیل آرمان‌شهر مسیحایی مطرح شد. این سه واقعه عبارت‌اند از: ۱. سلطه آشوریان (۷۲۲-۷۰۱ ق.م)؛ ۲. سقوط اورشلم و تبعید بابلی (۵۸۶ ق.م)؛ ۳. انهدام حکومت بابلی توسط کوروش هخامنشی (۵۳۸ ق.م). مطابق کتاب مقدس، در دوره پیش از تبعید، مفاهیم پایان ایام صرفاً وطن‌پرستانه و متمرکز بر سرنوشت ملت بود که در پرتو آن تنها اسرائیل نجات می‌یافت (Raphael, 2009: 66).

سقوط اورشلم و تبعید بابلی باعث شد یهودیان، شأن آرمانی خود را به‌عنوان «قوم برگزیده خدا» با وضعیت واقعی در تناقض ببینند که از سوی جوامع گوناگون طرد شده بودند (آترمن، ۱۳۸۵: ۵۹)؛ از این رو، اندیشه امید به عصر زرینی که در آن حقیقت اسرائیل بر جهانیان مکتشف شود، روند رو به رشدی یافت و انبیای بنی‌اسرائیل از این پس، غالب پیشگویی‌های خود را به این موضوع اختصاص دادند. بر این مبنا، طبق دیدگاه تورات، ملکوت الهی در سه دوره ظهور می‌یابد: اولین مرحله ملکوت، رنگ اخلاقی دارد که آن را از دیگر حکومت‌های قدیمی متمایز می‌کند (داوران، ۸: ۲۳؛ سموئیل، ۸: ۷)؛ در دومین دوره فرمانروایی خداوند، ملکوت در کنار سلطنت اسرائیل طرح می‌شود؛ به این صورت که فرمانروایان اسرائیل، مشروعیت حکومت

شیطان هیچ تسلطی در خلقت ندارد و اگر انسانی متصل به عالم ملکوت شود و همانند انبیاء و اولیای الهی به تذهیب نفس بپردازد، شیطان هرگز بر او سلطه نخواهد داشت؛ زیرا خداوند در قرآن کریم در این باره فرموده است «إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» (نحل: ۹۹) و «إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا» (اسراء: ۶۵)؛ از این رو، عصمت حاملان عرش، یعنی انبیاء و اولیای الهی و فرشتگان، عالم عرش را به پایگاهی منزّه از هرگونه شرارت و نقص و کانونی سراسر امید که مرکز ربوبیت و صدور فرامین پروردگار به سراسر نظام خلقت مبدل می‌سازد و رشد صالحان در چنین نظام استواری را نوید می‌دهد. درحقیقت، تمام مخلوقات در مدار هستی خود، سیر به سوی کمال دارند؛ اگر عرش الهی - که مرکز فرماندهی تدابیر عالم است - فاسد باشد، موجودات عالم ملک نیز در نیل به کمال خود دچار مشکل می‌شوند و به کمال نمی‌رسند. با توجه به اینکه فرشتگان و پیامبران الهی، کارگزاران عالم ملکوت، هدایت بشر را به عهده دارند، بروز شرارت در عالم ملک از جانب ایشان، نمودار ضعف در دستگاه ربوبی خواهد بود؛ درنتیجه، شبهه شرآفرین بودن خداوند به وجود می‌آید که باعث از بین رفتن اعتماد بشر نسبت به خالق و سردرگمی او خواهد شد. همچنین، تربیت انسان صالح در گرو نصرت نیروهای غیبی و کارگزاران مقدس الهی است؛ از این رو، اگر در عالم ملکوت که مقرر حضور آنها است، شرارت وجود داشته باشد، یاری‌رسانی ایشان به انسان‌های شایسته هدایت مختل می‌شود.

۴. ملکوت در عهدین

یکی از آموزه‌های مهم عهدین و به‌ویژه عهد جدید، ملکوت است که در این قسمت، به این مفهوم در عهد قدیم و جدید پرداخته شده است. خاستگاه بشارت به وقوع ملکوت، آموزه‌های یهودی است که در زمره تعالیم حضرت عیسی (ع) و مرکز رسالت او قرار گرفته است؛ زیرا

خواهد بود. در آن روز، یهوه واحد خواهد بود و اسم او واحد» (زکریای نبی، ۱۴: ۹).

با توجه به اینکه در عهد قدیم، عرش به معنای حکومت و پادشاهی، تسلط، غلبه و اقتدار است و در عهد قدیم و جدید، ملکوت در معنای حکومت به کار رفته است، می‌توان عرش و ملکوت را در کنار یکدیگر قرار داد.

۲-۴. عهد جدید: اصطلاح ملکوت خدا و ملکوت آسمان در عهد جدید کاربرد بسیاری دارد (۱۴ بار در انجیل مرقس، ۳۹ بار در انجیل لوقا و ۳۲ بار در انجیل متی). یکی از مفاهیمی که با ملکوت پیوند تنگاتنگی دارد، عرش است که از دیدگاه عهدین، مرکز صدور فرامین الهی است (اول پادشاهان، ۸: ۳۰؛ دانیال، ۲: ۲۸؛ متی، ۵: ۴۵). عهد جدید از عرش خدا، عرش بره و عرش یاران خدا سخن می‌گوید و نیز به عرش‌های دشمنان و مخالفان خدا، یعنی شیطان و جانور اشاره می‌کند.

عرش خدا، مبین قدرت، تسلط و غلبه او بر هستی است که به‌عنوان خالق و مدبر جهان عمل می‌کند (مکاشفه، ۴: ۴) و ۲۴ عرش کوچک‌تر و ۲۴ رهبر روحانی آن را احاطه کرده‌اند (مکاشفه، ۴: ۴). عرش بره (مکاشفه، ۳: ۲۱، ۷: ۱۷ و ۲۲: ۳؛ ۵: ۶) که به عقیده مسیحیان، مراد از آن، حضرت مسیح است که در کنار پدر بر تخت او نشسته است (مکاشفه، ۳: ۲۱) و به همراه ایشان، به تدبیر امور جهان می‌پردازد و به افرادی که پیروز می‌شوند، وعده نشستن بر عرش در کنار دست خویش را می‌دهد (مکاشفه، ۳: ۲۱). یاران خداوند که عبارت‌اند از؛ فاتحان (مکاشفه، ۳: ۲۱)، ۲۴ نفر از رهبران (مکاشفه، ۴: ۴؛ ۱۱: ۱۶) و داوران (مکاشفه، ۲۰: ۴)، در حال حاضر بر عرش‌هایی شخصی خود در حضور خداوند ساکن‌اند (مکاشفه، ۴: ۴؛ ۱۰: ۵؛ ۵: ۶، ۸، ۱۱، ۱۴؛ ۷: ۱۱؛ ۱۳: ۱۶؛ ۱۹: ۴) و عرش الهی را احاطه کرده‌اند. فاتحان از دیگر ساکنان و احاطه‌کنندگان عرش الهی‌اند که مسیح وعده بر تخت نشستن ایشان را در آینده و در فضای زمینی خواهد داد (مکاشفه، باب‌های ۲ تا ۳). ۲۴ نفر از رهبران نیز،

خود را از یهوه دریافت می‌کنند و مدتی در خدمت او هستند (اول تواریخ، ۱۳؛ دوم تواریخ، ۲۸). با حکومت اسرائیل، سومین مرحله ملکوت الهی ظهور می‌یابد؛ از این‌رو، موضوع مسیح منتظر را طرح می‌کند و نوید حکومت مسیح در آینده را می‌دهد (میکاه، ۲: ۱۳؛ حزقیال، ۳۴: ۱۱؛ اشعیا، ۴۰: ۹-۱۱).

علاوه بر بخش نبییم عهد قدیم، این مباحث به‌طور گسترده در تلمود طرح شد (کهن، ۱۳۸۲: ۲۲۵)؛ بنابراین، مفهوم ملکوت در یهودیت به معنای تشکیل آرمان‌شهر مسیحایی، همراه با شگفتی‌ها و برتری‌های آن است. باید توجه داشت این آینده درخشان بر شخصیت «ما شیخ» متمرکز خواهد شد که از جانب خداوند ملکوت را بنیان خواهد گذارد (نجیب، ۱۹۹۱م: ذیل "ملکوت").

از دیدگاه عهد قدیم، ملکوت خدا جهانی است و تمامی امت‌ها تسلیم آن خواهند شد (مزامیر، ۴۷: ۹-۶ و ۱۴۵: ۱۱-۱۳). پسر انسان بر ابرهای آسمان خواهد آمد و پس از آن، سلطنت ابدی به پسر انسان و ملتی مقدس و بلندمرتبه داده خواهد شد (دانیال، ۷: ۱۴). حاکمیت همه‌جانبه یهوه بر تمامی مخلوقات در پایان جهان (میکاه، ۴: ۱-۴؛ اشعیا، ۱۹: ۱۸-۲۴)، صلح و امنیت را در سراسر گیتی فراگیر خواهد کرد؛ به گونه‌ای که گرگ با بره سکونت خواهد داشت و پلنگ با بزغاله خواهد خوابید و گوساله و شیر و پرواری با هم و طفل کوچک آنها را خواهد راند و گاو با خرس خواهد چرید و بچه‌های آنها با هم خواهند خوابید و شیر مثل گاو گاه خواهد خورد و طفل شیرخواره بر سوراخ مار بازی خواهد کرد و طفل از شیر بازداشته شده، دست خود را بر خانه افعی خواهد گذاشت و در تمامی کوه مقدس من، ضرر و فساد نخواهند کرد؛ زیرا جهان از معرفت خداوند پر خواهد بود، مثل آب‌هایی که دریا را می‌پوشاند (اشعیا، ۱۱: ۶-۹؛ حزقیال، ۳۴: ۲۵-۲۸). درحقیقت، پس از پایان سلطنت شیران، دین واحد الهی عالم‌گیر و حکومت جهانی از نوع حکومت الهی خواهد بود: «و یهوه بر تمامی زمین پادشاه

ادعای پادشاهی و حاکمیت می‌کند؛ در حالی که سرانجام در پایان تاریخ، مسیح حکومت شریرا نه او را درهم می‌شکند و نابود خواهد کرد.

۵. نسبت شرارت با ملکوت از دیدگاه عهدین

از دیدگاه عهدین، عرش الهی مرکز صدور تدابیر هستی (اول پادشاهان، ۸: ۳؛ دانیال، ۲: ۲۸؛ متی، ۵: ۴۵) و مبین قدرت، سلطه و غلبه او به‌عنوان خالق و مدبر جهان است (مکاشفه، ۴: ۱۴). بره (مکاشفه، ۳: ۲۱؛ ۷: ۱۷ و ۲۲: ۳؛ ۵: ۶)، ۲۴ نفر از رهبران روحانی (مکاشفه، ۴: ۴)، فاتحان (مکاشفه، ۳: ۲۱) و داوران (مکاشفه، ۲۰: ۴) از ساکنان و خدمتگزاران عرش الهی‌اند که پیوسته به ستایش پروردگار خویش مشغول‌اند (مکاشفه، ۴: ۱۰؛ ۵: ۸؛ ۱۴: ۱۱؛ ۱۶: ۴). گروهی از ملائکه که مجریان تدابیر پروردگاری در جهان هستی‌اند، عرش الهی را حمل می‌کنند. درحقیقت خداوند سلطان مقتدر جهان هستی، در آسمان برین، بر اورنگ پادشاهی خود تکیه می‌زند و لشکریان آسمان که همان فرشتگان مقرب او هستند، با نام‌هایی با عنوان جبرئیل، میکائیل، رافائیل، سرافین گرداگرد عرش او حلقه می‌زنند و گوش به فرمان او هستند (اشعیاء، ۶: ۳).

در تفسیر خدمتگزاری حاملان عرش گفته شده است: فرشتگان، فرزندان خدا هستند؛ زیرا حاملان صورت الله هستند و مانند فرزندی که پدر خویش را خدمت می‌کند، ایشان نیز خدمتگزار پدر خود، خداوند هستند (فکری، ۱۴۱۲ق: ۱۸۶).

از حاملان عرش با عناوین «کروبییم»، «سراویم» یا «اونیم»، «آرئیلیم» یاد می‌شود که با عرش و بارگاه آسمانی در ارتباط‌اند (المسیری، ۱۳۸۳، ج ۵: ۳۱۵). مطابق آیات کتاب مقدس یکی از ویژگی‌های حاملان عرش، تسبیح و حمد پروردگار است؛ چنانکه اشعیای نبی می‌گوید: «اطراف تخت را فرشتگان احاطه کرده بودند. هر فرشته شش بال داشت که با دو بال صورت خود را می‌پوشاند و

باوجود اینکه از ساکنان عرش‌های آسمانی هستند (مکاشفه، ۴: ۱۱؛ ۱۶) و نمادهای سلطنت را در اختیار دارند، حکومت نمی‌کنند؛ بلکه عمده فعالیت آنها ستایش خداوند است (مکاشفه، ۴: ۱۰؛ ۵: ۸؛ ۱۴: ۱۱؛ ۱۶: ۱۹؛ ۴) و در تقابل با عرش جانور که مدعی دروغین قدرت است، عمل می‌کنند (مکاشفه، ۱۳: ۲؛ ۱۰: ۱۶). داوران نیز مقدسینی هستند که خداوند به ایشان مأموریت قضاوت و داوری داده است (مکاشفه، ۲۰: ۴) و مجریان فرامین الهی، در جهت خون‌خواهی شهدا هستند (Gallusz, 2011: 210).

عهد جدید در کنار عرش‌های یاران خدا که واسطه‌های الهی در تدبیر امور هستی‌اند، از عرش‌های دشمنان خدا یاد می‌کند که در تقابل با عرش الهی عمل می‌کنند. عرش شیطان، نشان‌دهنده قدرت مخالف خداست و پادشاهی سرکش شیطان در مخالفت با پادشاهی خدا است (Yarbro, 1979: 82). ازدهای ناامید نیز به‌عنوان دشمن خدا (مکاشفه، ۱۲: ۱۸) خود را در ساحل دریا قرار می‌دهد و چهار جانور دریایی (مکاشفه، ۱۳: ۱-۱۰) و جانور خشکی (مکاشفه، ۱۳: ۸-۱۱) را به‌عنوان عوامل خود، برای درگیری نهایی در پایان تاریخ فرا می‌خواند. این جانوران باوجود شکست خود در ازل، به وضعیت مطلوب خود ادامه می‌دهند و در پی نافرمانی جانوران دریا، در آخرالزمان نیز خود را نشان خواهند داد (اشعیاء، ۲۷: ۱). تا آن زمان، ازدها که نماد همه شرارت‌هاست، پیوسته در کنترل خدا قرار دارد و گاهی ممکن است به خلقت خدا حمله کنند. نبرد دائمی بین خدا و این جانوران، تنش مستمر بین خلقت و شرارت است (Yarbro, 1979: 164).

درحقیقت از دیدگاه عهدین، عرش الهی مقامی است که زمام امور هستی در آنجا حاکم است و بره، فاتحان، ۲۴ رهبر روحانی و داوران از ساکنان عرش الهی و مجریان تدابیر پروردگار هستند. همچنین، شیطان در زمره مخالفان الهی، با زیردستان خویش، در تقابل با عرش الهی، جهان هستی را جولانگاه اعمال شریرا نه خویش قرار می‌دهد و

خویش، به شرارت در هستی می‌پردازد. درحقیقت حکومت شیطان و نیروهای شر، دیدگاه منشأ شربودن عرش را در پی دارد؛ ازاین‌رو، انسان صرفاً با تلاش شخصی به رستگاری نمی‌رسد؛ بلکه سعادت جز با فیض الهی، فدیه مسیح و غلبه عیسی مسیح (ع) در پایان تاریخ بر شیطان میسر نخواهد شد (Ladd, 1959: 325).

حاصل آنکه از دیدگاه عهدین، با توجه به حضور فرشتگان شریر به ریاست شیطان در منطقه ملکوت و عصیان عمدی علیه خداوند، با انگیزه برتری‌طلبی بر او و تصاحب جایگاه پروردگار، شرارت در ملکوت اعلی نیز وجود دارد. درحقیقت در بخش عرش الهی که بره و ۲۴ نفر از رهبران روحانی و داوران حضور دارند، به دلیل برخورداری آنها از ویژگی عصمت، هیچ‌گونه شرارتی از سوی ایشان در عالم ملکوت رخ نخواهد داد؛ بلکه با توجه به حضور فرشتگان شریر در منطقه ملکوت و عصیان عمدی و ارادی ایشان علیه پروردگار، این گروه از فرشتگان، در ملکوت اعلی شرارت به وجود آوردند و از آنجا به عالم ملک تسری دادند. به عبارت دیگر، عهدین خاستگاه شرارت‌های موجود در عالم دنیا را عالم عرش دانسته که به علت حضور فرشتگان شریر در آن و در نتیجه، گناه و سقوط آنها شرارت بدان راه یافته است.

۶. نتیجه

سعادت آدمی همواره با موانع و مشکلات فراوانی روبه‌رو است. ادیان ابراهیمی اسلام، یهود و مسیحیت داعیه ضمانت سعادت بشر را داشتند و منشأ شرارت‌های موجود در جهان را به عالم ملکوت نسبت دادند و چالش‌هایی در این باره ایجاد شده است؛ نظیر: عالم ملکوت بخشی از صفات فعل پروردگار است و مناسبتی با شرارت ندارد؛ زیرا رستگاری و کمال بشر را دچار چالش می‌کند؛ انبیا و فرشتگان که حاملان عرش الهی‌اند و اجرای تدابیر پروردگاری را برعهده دارند، با وجود شرارت، در بخش هدایت انسان، نمی‌توانند وظایف خود را انجام

با دو بال پاهای خود را با دو بال دیگر پرواز می‌کرد. آنها به نوبت سرود می‌خواندند و می‌گفتند: «مقدس، مقدس، مقدس است خداوند قادر متعال، تمام زمین از جلال او پر است» (اشعیا، ۶: ۳-۲). در کتاب مکاشفه نیز از تسبیح فرشتگان حامل عرش این‌گونه سخن گفته شده است: «در این هنگام تمام فرشتگان گرداگرد تخت و رهبران و چهار موجود زنده ایستادند. سپس، آنان در مقابل تخت سجده کردند، خداوند را پرستش کردند و گفتند: آمین! حمد و جلال و حکمت، سپاس و حرمت، قدرت و قوت از آن خدای ما باد، تا به ابد! آمین» (مکاشفه، ۳: ۱۲-۱۱).

در کنار فرشتگان، حاملان عرش، دسته‌ای دیگر از فرشتگان با عنوان ملائکه شریر، با انگیزه‌هایی چون برتری‌طلبی، زیبایی، خودخواهی و ... علیه پروردگار خویش، عصیان و از دستورات او سرپیچی کرده‌اند؛ در نتیجه، قدوسیت اولیه خویش را از دست داده و از نظر ذات و رفتار فاسد شده‌اند. شیطان با نام‌هایی چون «رئیس این جهان» (یوحنا، ۱۲: ۳۱)، «خدای این جهان» (دوم قرتیان، ۴: ۴)، «فرستاده زیرکی که قدرت زیادی دارد» (Navigatori, 2015: 51) و یکی از ملازمان بارگاه الهی (Rabinowitz, 2007: 72)، در زمره فرشتگانی است (ایوب: ۶) که وسوسه شد تا به جای خدا نشیند و قدرت مطلق را غصب کند، پس علیه خدا طغیان کرد (مک‌گراث، ۱۳۸۵: ۲۸۹). ظاهراً پس از سقوط انسان، مرکز فرماندهی شیطان آسمان بود (افسیسیان، ۲: ۲)؛ اما او همراه دیگر فرشتگان شریر به زمین افکنده شد (مکاشفه، ۱۲: ۹) و به‌عنوان رئیس ایشان، با ماهیت شرگونه خود و حکمرانی بر عالم دنیا به شرارت می‌پردازد (هاکس، ۱۳۷۷: ۶۴۸). او برای عملی‌ساختن اهداف خود، از روش‌های مختلفی استفاده می‌کند و چون قادر نیست مستقیماً به خداوند حمله کند، به اشرف مخلوقات، حمله و آنها را وسوسه می‌کند و به فتنه‌انگیزی در زمین و می‌دارد (خروج، ۳۲: ۱).

شیطان با پادشاهی و حکومت سرکش خویش در تقابل با عرش الهی عمل می‌کند و به کمک نیروهای شریر

هستی را فرا خواهد گرفت، شرارت از جهان رخت بر خواهد بست و صلح و امنیت حاکم می‌شود.

با وجود ساختار شرگونه فرشته در عهدین، نگرش قرآن کریم به فرشتگان تنزیهی است و آن‌ها را معصوم و مطیع محض فرامین الهی بر می‌شمرد (تحریم: ۶). به دلیل آنکه فرشتگان، مجریان تدابیر پروردگار و برخوردار از ویژگی عصمت‌اند، شرارتی از سوی ایشان در عالم ملکوت رخ نمی‌دهد. درحقیقت قرآن کریم، وجود شرارت در هستی را به فرشتگان، کارگزاران الهی در امر هدایت بشر، نسبت نمی‌دهد؛ بلکه عصمت را شاخصه ایشان دانسته است؛ زیرا در غیر این صورت، شبهه شرآفرین بودن خداوند مطرح می‌شود؛ بدین معنا که شر از طریق کارگزاران او به عالم ملک راه یافته است. قرآن شرارت را به جنیان نسبت می‌دهد که ساختاری متفاوت از فرشتگان دارند و تنها قدرت ایشان و سوسه انسان‌ها است و جز این، تصرفی در خلقت ندارند و انسان‌ها با اراده خویش به سوسه‌های شیطان پاسخ می‌گویند و شرارت می‌کنند؛ با این حال قرآن و عهدین، درباره فرشتگانی چون جبرئیل، میکائیل و اسرافیل اتفاق نظر دارند. عهدین، جبرئیل، میکائیل و اسرافیل را در زمره فرشتگان نیکو قرار داده است؛ قرآن نیز این فرشتگان را ستوده است؛ البته نه به‌عنوان فرشتگانی که در مقابل آنها فرشتگان شریر وجود داشته باشد.

منابع

آنترمن، آلن، (۱۳۸۵ش)، باورها و آیین‌های یهودی، ترجمه رضا فرزین، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب.

صدرالدین شیرازی، محمد، (۱۴۲۲ق)، اسرارالآیات، تصحیح: محمد خواجوی، تهران، انجمن اسلامی حکمت و فلسفه ایران.

طباطبایی، محمدحسین، (۱۴۱۷ق)، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین.

دهند. همچنین، مقام عرش و ملکوت الهی، مقام علم مطلق خداوند است. شرارت، نقص در علم پروردگار ایجاد می‌کند. قرآن به این سؤال‌ها این‌گونه پاسخ می‌دهد: عرش مرتبه‌اعلای عالم ملکوت و محل صفات و فعل پروردگار است که به علت «ربُّ العرش» بودن خداوند، شرارتی در آن راه ندارد؛ بلکه جنیان کافر، شرارت را در مرتبه ملکوت اسفل، به ریاست ابلیس انجام می‌دهند. جنیان که بخشی از ملکوت الهی را تشکیل می‌دهند، قصد دستیابی به اخبار غیبی را دارند، تا با رساندن آن به واسطه‌های بشری، به شرارت در جهان هستی بپردازند؛ اما شهاب‌های ثاقب از ملکوت آنها را می‌رانند و شرارتی از سوی ایشان، متوجه عالم ملکوت، یعنی محل صفات و فعل الهی، نمی‌گردد؛ تا شبهه اختلال در ربوبیت الهی را ایجاد کند. ابلیس، رئیس جنیان نیز با ایجاد سوسه در قلوب انسان‌ها، به جز اولیای الهی و بندگان مخلص خداوند، ایشان را به شر و بدی دعوت می‌کند و از مسیر الهی دور می‌سازد و شرارت خویش را این‌گونه در عالم هستی نشان می‌دهد. ولی عهدین، با قراردادن ابلیس در زمره فرشتگان، شرارت را به گروهی از فرشتگان، با عنوان فرشتگان شریر نسبت می‌دهد. ابلیس، رئیس فرشتگان شریر، در باغ عدن که نمادی از عالم ملکوت ادنی است، آدم را فریب داد و بدین ترتیب آغازکننده شرارت در جهان شد. شیطان حاضر در عهدین، قدرت ویژه‌ای در تحقق اعمال ارادی خویش دارد و سیطره قدرت او تا مرز سلطه بر انبیاء و گمراه‌کردن ایشان و دخل و تصرف در امور تکوینی همچون مرگ، وسعت می‌یابد. درحقیقت عهدین، با قراردادن حکومت شیطان در کنار حکومت خداوند، قدرتی مستقل برای شیطان قائل شده و آن را رهبر فرشتگان شریر نامیده است؛ بدین معنا که خداوند هم‌اینک حاکم مطلق جهان هستی نیست و شیطان در حال حاضر بر هستی حکمرانی می‌کند و در آینده، با غلبه عیسی (ع) بر شیطان و نیروهای اهریمنی او و اسارت شیطان در چنگال عذاب الهی، حکومت الهی سراسر

Rabbinowitz, Louis Isaac, (2007), "Satan", Encyclopedia Judaica, Edited by Fred Skolnik, second edition, Thomson Gllc, USA, v. 18.
Raphael, Simcha, (2009), Jewish Views of the Afterlife, Roman & Little field publisher, New York.
Yarbro Collins, Adela, (1979), Apocalypse (New Testament Message, 22; Dublin: Veritas Publications.

طبرسی، فضل بن حسن، (۱۳۷۲ش)، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، انتشارات ناصر خسرو.
طوسی، ابو جعفر محمد بن الحسن، (بی تا)، التبیان فی تفسیر القرآن، تحقیق احمد قصیر عاملی، بیروت، دار إحياء التراث العربی.
فکری، أنطونیوس، (۱۴۱۲ق)، تفسیر الکتاب المقدس، شبکه الكنيسه، تفسیر کتاب مزامیر، بی جا، بی نا.
قرآن کریم.

کتاب مقدس: عهد قدیم و عهد جدید، (۱۳۸۰ش)، ترجمه فاضل همدانی، ویلیام گلن و هنری مرتن، تهران، اساطیر.

کهن، راب، اُ، (۱۳۸۲ش)، گنجینه‌ای از تلمود، ترجمه امیر فریدون گرگانی، بی جا، چاپ زیبا.
المسیری، عبدالوهاب، (۱۳۸۳)، دائره المعارف یهود و صهیونیسم، ترجمه مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های خاورمیانه، تهران، دبیرخانه کنفرانس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین.
مشکینی، علی، (۱۴۲۴ق)، تحریر المواعظ العددیه، قم، الهادی.

مک گراث، الستر، (۱۳۸۵ش)، درآمدی بر الهیات مسیحی، ترجمه عیسی دیباج، تهران، انتشارات روشن.
نجیب، أنطونیوس، (۱۹۹۱م)، معجم اللاهوتی الکتابی، ترجمه زیاده المطران، الطبعة الثانیة، بیروت، دار المشرق.

هاکس، جیمز، (۱۳۷۷ش)، قاموس کتاب مقدس، تهران، انتشارات اساطیر.

Gallusz, László, (2011), THE THRONE MOTIF IN THE BOOK OF REVELATION, A PhD Dissertation, Budapest, Hungary.

Ladd, George Eldon, (1959), 'Kingdom of God', The International standard Bible Encyclopedia, Wm. B. Eerdmans publishing Co.

Navigatori, A., & Gurami, S, (2015), Origin and mission of Satan., Georgia: Dani Publishing, Georgia.